

Nagy Budapest problémája

A mult esztendőben Szendy Károlynak, Budapest polgármesterének tollából vaskos, kétszázhatvan kilenc oldal terjedelmű, kötet láttól napvilágot. Tanulmányának nevezi szerényen a szerzője, holott kétség-telen, hogy a várostörténet irodalmában még akkor is számottevő helyet fog elfoglalni ez a könyv, amikor a tárgy, amelyről íródott — tárgyatlanává vált. A kötet címe: „Tanulmány Nagy-Budapestről, megalkotásának előfeltételeiről és lehetőségéről”. Sajnos, nem áll módunkban, hogy részletesen foglalkozzunk ezzel a tanulmánnyal, amely — meggyőződésünk szerint — végérvényesen eldönti Nagy-Budapest problémáját Tiszteletünk kell az illusztris szerzőnek tilalmát, amely úgy szól, hogy „a tanulmányban foglalt adatok hivatalos célt szolgálnak, ennél fogva ezek sajtó utján vagy más formában a nyilvánossággal nem közölhetők”. Kár. Mert sok érdekes és értékes adattól fosztja meg a tilalom azt, aki Nagy-Budapest immár égetően aktuális kérdéséről akarja véleményét nyilvánítani. A tanulmány mellett a szemléltető térképek egész sora készült, amely a kérdést minden vonatkozásban szinte kézzelfoghatóvá teszi és nagy hasznára van nemcsak a kérdés tanulmányozójának, hanem mindenkinek, akit Nagy-Budapest ügye érdekel. *Ilyen ember pedig van vagy másfél millió.*

Meg kell tehát próbálnunk a polgármester ur művében foglalt adatok felhasználása nélkül sikeres szállani Nagy-Budapest megvalósításáért. Mindenekelőtt el kell mondanunk, hogy Nagy-Budapest eszméje nem ma született. Pontosán ötvenegy esztendő, 1892 júliusában Pest vármegye közigazgatási bizottságában haragzott el hivatalos helyről az a kívánság, hogy Újpestet több más községgel egyetemben csatolják Budapesthez.

Sok esztendővel később Bácsy István polgármester is felvetette Nagy-Budapest megalkotását. Most aztán, több mint harminc esztendő múltán Szendy Károly polgármester nyult a kérdéshez, még pedig olyan alaposan és az érvek olyan tömegének felsorakoztatásával, hogy Pest vármegye alispánja — megérezve az új kezdeményezés erejét — nyomban szükségét látta a tiltakozásnak. Az alispán ur elzárkózása érthető. Az átszatolásra bizemelt megyei városok és községek nemcsak politikai hatalmat, de dus anyagi forrást is jelentenek a vármegye részére. Tehát nemcsak a hatalmi hanem a pénzügyi érdek is determinálja a vármegye alispánjának elutasító álláspontját, amelyvel szemben azonban áll az a népszerűség, amelyet Budapest polgármesterének kezdeményezése éppen az érdekelte városok és községek lakosságából kiváltott. Nem is szólva

azokról a megmérhetetlen előnyökről, amelyeket az átszatolás éppen a környék közönségére jelent, nem utolsósorban oka és előidézője a csatlakozás melletti lelkesedésnek az a bánásmód, amelyben ezek a városok és községek akkor részesültek, amikor az általuk fizetett sokszázezer pengőnyi adóból ugyszólván semmi sem jutott az ő jogos kívánságaik kielégítésére. Ezeket a százezer forintot az alispán ur jóvoltából olyan területek fejlesztésére fordították, amelyekhez Budapest környékének semmi köze nincs. Vagy legfeljebb annyi, hogy egy vármegye területéhez tartoznak. Az alispán ur egy általa összehívott értekezleten a környék adójának illetén való felhasználását azzal igyekezett menteni, hogy neki ott kellett segítenie, ahol arra a legnagyobb szükség van. Erre a — más viszonyok között helytálló — magyarázatra felelt meg Czvitkovszky Ferenc dr.

— Hogy ez a bánásmód hová vezetett, erre nézve elég rámutatnunk arra, hogy Budapesttől tíz-tizenkét kilométernyi távolságban fekvő, sürűn lakott vidéken nincs rendes ut és félórára eső sártengerré változtatja a községek utcáit. Napos időben — portenger, eső után — sártenger; ezt kapják az adózók adójuk kamata fejében. Csoda-e, ha ilyen viszonyok közepette mindenki türelmetlenül várja azt a pillanatot, amikor városa, vagy faluja felszabadul a vármegye mostoha gyámkodása alól.

Szendy Károly tanulmánya

a villám fényével és erejével rávilágított Nagy-Budapestnek felszázada mozdulni nem akaró vagy nem tudó problémájára s erre Pest vármegye arra utasította az egyesítést elszántan ellenző alispánját, hogy hasonló tanulmánnyal válaszoljon Budapest polgármesterének könyvére. Az alispán ur ennek a válasznak a megszerkesztésével Weis István dr.-t, a pécsi egyetem professzorát és Pest-Pilis Solt-Kiskun vármegye tiszteletbeli főjegyzőjét bízta meg.

Weis István dr. professzor ur kétségtelenül tanult, okos és eszes férfi. Változatos pályája során sok hivatali állást töltött be és közvetlenül azért, hogy a pécsi egyetem katedráján elfoglalja a helyét, a közellátásügyi minisztériumban államtitkár volt. Sokat látott és sokat tapasztalt. Bizvást el lehet róla mondani, hogy ő az a bizonyos „*doctor omnium scibillum, nec non inscibillum rerum*” — az összes tudható és nem tudható dolgok doktora. Az a néhány oldalas jelentés amely válaszul akar lenni Szendy Károly közel háromszáz oldalas tanulmányára, a maga nemében kitünő

munka, amely bizonyosságot szolgáltat arról, hogy írója komolyan tanulmányozta a városfejlődés irodalmát. Spengler, Riehl, Schifferer, Máthé Imrét, Kanoldot, Hermann Lönsöt, Fordot, Stier-Somlót, Otto Meyert és Brockhausent idézi és hívja segítségül annak a bizonyítására, hogy az egyesítés nem áll a környékbeli városok és községek érdekében. Nem csodáljuk, hogy erre a következtetésre jutott, hiszen nyilvánvalóan erre kapott megbízást. Sajnos, nem áll elegendő hely rendelkezésünkre, hogy a tanár ur jelentésével bővebben foglalkozzunk és kimutassuk egyik-másik állításának, következtetésének, megállapításának tarthatatlanságát. Különben is azt tartjuk, hogy Nagy-Budapest ügyét nem lehet, amint a tanár ur teszi, a külföld hasonló törekvéseivel kapcsolatba hozni. Ilyen analógia nem állhat meg, mert „ahány ház, annyi szokás”. A mi jó Párisnak vagy Rómának, az nem biztosan jó Budapestnek. Minden ilyen átszatolási kérdésben — úgy véljük — mások az okok, az előfeltételek, a célok s ehhez mérten természetesen az eredmények is. Budapest polgármesterének tanulmánya az egyesítés kapcsán felmerülő minden részlelkedésre megadja a választ. A közigazgatás a rendészet, a városrendezés, a közlekedés, a közművek, az adózás, a szociális igazgatás, a kultúra kérdése — mind valamennyi megkapja azt a méltatást, ami megilleti. A könyv érvei és tanulságai mellett Weis István professzor ur jelentése olyan, mint a csörgedező batakocsa a rohanó folyam mellett. Hogy csak egy érvére mulassunk rá a professzor urnak, idézzük a következő megállapítását: „A szakértők megállapítják, hogy a XIX. század gépkultúrája kifejezetten városi jellegű és a városok nyomják rá bélyegüket a politikai, jogi, gazdasági, irodalmi, művészeti jelenségekre”. Majd tovább: „Nem akarok ezúttal elterjedni mindazonokra a népesedéspolitikai, közérkölciségi, közgazdasági hátrányokra, amelyek ebből (a fehér fajtának a megalopolisokba való tömörüléséből) keletkeznek. Csak futólag érintem azt, hogy a nagyvárosok egyáltalán nem rendelkeznek születési többlettel, nincs természetes szaporodásuk, lakosságuk gyors növekedése tehát kizárólag a bevándorlásra vezethető vissza”.

Fogadjuk el a tanár urnak

ezeket a megállapításait és kérdezzük meg tőle, melyik az a civilizált és kulturált állama a világnak, amelyben nem a városok „nyomják rá bélyegüket” az illető ország fejlődésére? Vagy melyik az a nagyvárosa a földkerekségnek, amelyik nem a bevándorlás révén nőtt nagyra? Kiskunmajsára nem vándorolnak be a ezért minden termé-

szetes szaporulat ellenére. bizony csak falu maradt. A Budapesthez csatolandó városok és falvak lakossága tulnyomórészből tatán „öslakó” és nem „bevándorolt” helyesebben Budapestről — kivándorolt? Ilyen és ehhez hasonló érvek felsorakoztatásával Nagy-Budapest kérdését eldönteni nem lehet.

Weis István dr. azt igyekszik bebizonyítani, hogy az átcsatolás révén a környéket csak veszte-ég érheti. Nézzük meg közelebbről ezt a kérdést. Mit veszhet és mit nyerhet a környék, amely a közéletmezés terén ma már ténylegesen Budapesthez tartozik és amelyet arra szemeltek ki, hogy véglegesen a fővároshoz csatolják? Veszteni — semmit sem veszhet: viszont nyerni — mindent megnyerhet. Nem tudjuk ellenőrizni Weis István dr.-nak azt az adatát, amely a budapesti ember 164 pengős fejadóját szembeállítja az érdekelt megyei városok 3548 és az idecsatolásra váró községek 1970 pengő fejadójával. Aminthogy azt sem tudjuk megmondani, milyen alapon jut arra az eredményre, hogy Nagy-Budapest fejenkénti közterhe 11967 pengő s így a fővárosi „öslakó” fejenkénti terhe csökken, míg az „új lakos” terhe megnövekszik. Ne vegye zokon a professzor ur, ha ezeknek a számalatoknak a helyességét — a polgármester tanulmányának ismeretében — kétségbevonjuk. De még ha igaz is, hogy az idecsatolás révén a közteherviselésben ilyen nagyarányú eltolódás jönne létre, még akkor is a környékbéli városokra és községekre számokban ki nem fejezhető előnyt jelent mindaz, ami Nagy-Budapest megalkotásával jár. A környék fejlődése, civilizálódása, a közművekbe való becsatolása, közlekedési problémáinak megoldása, kulturális előbbrejutása és a főváros közigazgatásába való bekapcsolódása olyan felmérhetetlen értékszaporodás, amely sokszorosan meghaladja az adóteher emelkedését.

Nagy Budapest megalkotása

— ezzel legyünk tisztában — kizáróan és egyedül Budapest részére jelent terhet és gondot. Lehet, hogy a teher talán csak átmeneti, *de a gond minden bizonnyal állandó*, mert hiszen kétségtelen, hogy egy város megnagyobbodásával megnövekszik és állandósulnak a város igazgatásával és fejlesztésével járó gondok is. A teher, amely a környék alacsonyabb adózása révén a főváros vállaira nehezedik — legalább az első években — olyan nagy és súlyos lesz, hogy azt a főváros egyedül viselni alig lesz képes. *Feltétlenül az államhatalomnak kell közbelépnie és segítenie* hogy Budapest minden tekintetben megfelelhessen azoknak a feladatoknak, amelyeket Nagy-Budapest életrekelése reá ró. A fővárosnak a gondja, hogy magához asszimilálja az idecsatolt környéket. Ez pedig súlyos anyagi áldozattal jár. Az asszimiláló — az energiafejlesztő, ő adja az erőt, a lehetőséget. ő a forrás, amelyből merítenek —, míg az asszimilálandó terhes örökség, amellyel szemben még a „cumbeneficio inventárii” elve sem érvényesíthető: az örökséget át kell venni minden hiányával és minden fogyatékoságával egyetemben.

Nagy-Budapest problémája nem politikai, nem hatalmi, de még csak nem is pénzügyi probléma. Ez az élet ellentmondást nem tűrő parancsal — Az idecsatolásra kiszemelt környék élete amugy is Budapest felé gravitál és — ki tagadná? — az egyesítés a valóságban már amugy is megvan. A környéken lakók tulnyomó többsége Budapesten él, itt keresi kenyerét, ide költi hivatása, vagy hivatala és legfeljebb csak — aladni tér haza. És ha Pest vármegye alispánja azt gondolja, hogy az idecsatolás nem áll a környék érdekében, ajánlunk neki egy csalhatatlan eszközt a valóság felderítésére. Tegyen lépéseket a kormányzatnál abban az irányban, hogy rendelkezzen elnépszavazást az érdekelt lakosság körében, — persze általánosat és titkosat. Olyan meglepetés érné az alispán urat, — ha ez megtörténnék —, amely felér egy győzelemnek indult csata elvesztésével.

ZÓLYOMI BICZÓ DEZSŐ